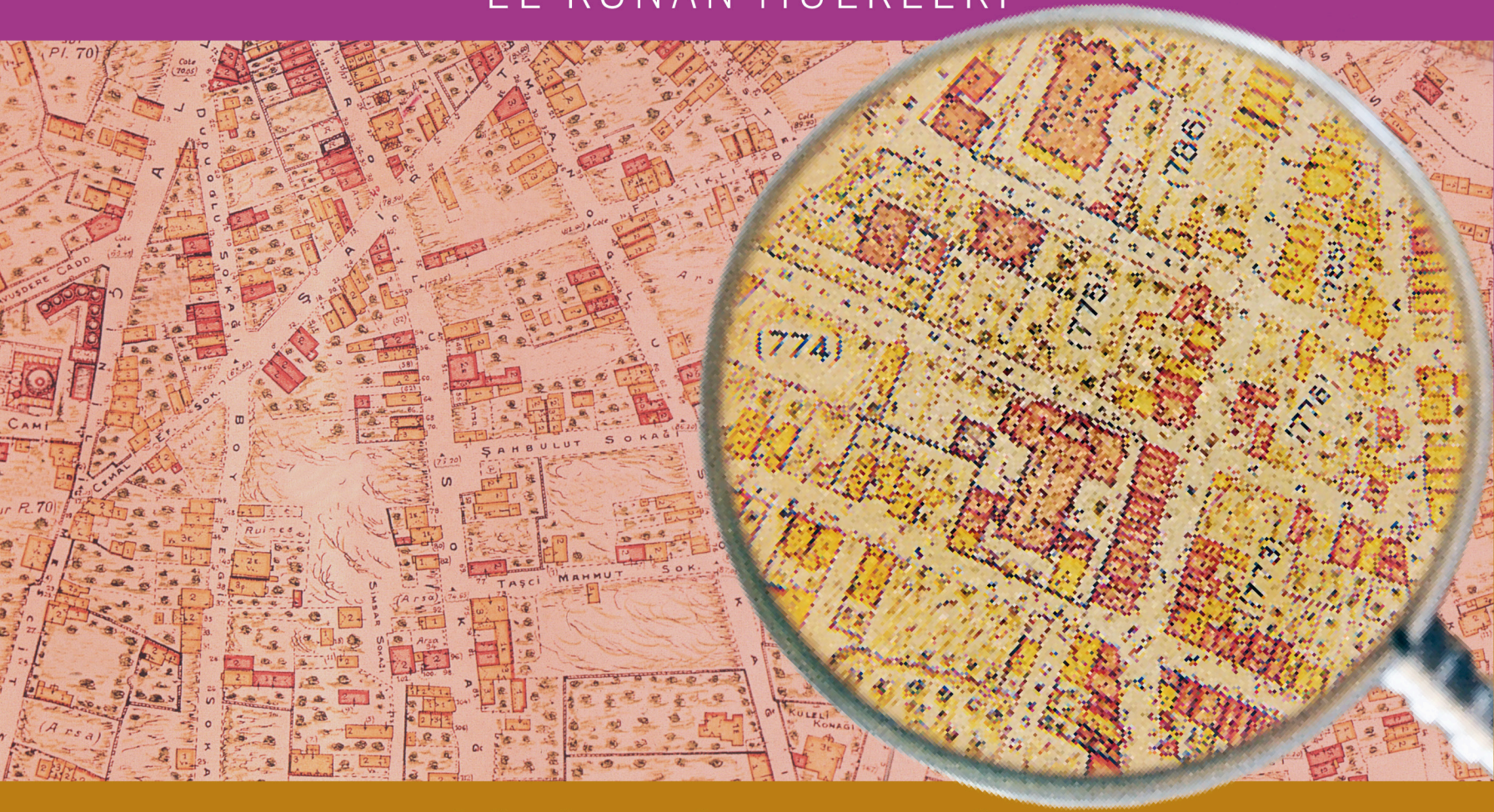

2012 BEYANNAMESİ

İSTANBUL ERMENİ VAKIFLARININ
EL KONAN MÜLKLERİ

2012 DECLARATION

THE SEIZED PROPERTIES
OF ARMENIAN FOUNDATIONS IN ISTANBUL

KILAVUZ

Kitapta sözü edilen el konmuş mülkler, birbirlerinden kolayca ayırt edilebilmeleri için, farklı birer 'Taşınmaz Kodu' (TK) ile numaralandırılmış; metinde ve haritalarda bu kodlara referans verilmiştir.

Araştırma kapsamında tespit edilen, el konmuş mülklerin tümü, kitabın 'Ekler' bölümünde yer alan tabloda, taşınmaz kodları, adres bilgileri, güncel kadastro verilerindeki ada/ parsel numaralarıyla birlikte listelenmiştir. Bu mülklerden yerleri tespit edilebilenler, tarihsel ve güncel haritalar üzerinde taşınmaz kodlarıyla işaretlenmiştir. Haritalar semtlere göre gruplandırılmış ve bu grupları göstermek için bir harita indeksi oluşturulmuştur (bkz. Sayfa 195).

El konan ve mülkiyet sorunu yaşayan taşınmazlar, güncel mülkiyetinin kimde (Hazine'de, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde, üçüncü şahıslarda, asıl sahibi olan vakıfta vb.) olduğuna göre sınıflandırılmış, her gruba ayrı bir renk verilmiş, bu renkler haritalarda ve grafiklerde de kullanılmıştır. Sunulan grafikler, haritalarda kullanılan sınıflandırmaya göre, taşınmazın bağlı olduğu vakıf ve bulunduğu ilçe için ayrı ayrı hazırlanmıştır. Vakıfların yaşadığı kaybın istatistiki boyutunun net bir şekilde görülebilmesi için, tablolarda, mülkiyet sorunu yaşayan ve yaşamayan mülklerin oranı birlikte verilmiştir.

Kitapta yer verilen fotoğrafların ve diğer görsel malzemelerin alındığı kaynaklar, 'Kaynakça' bölümünde listelenmiştir.

Osmanlı Devleti'nin sonları ve Cumhuriyet dönemi boyunca Ermenilere ve diğer azınlık topluluklarına ait vakıflarla ilgili mevzuat ve uygulamaların kısa bir tarihçesi, 'Ekler' bölümünde 'Kronoloji' başlığı altında verilmiştir.

Türkiye'de vakıflar hukukunda sıklıkla kullanılan, birçoğu bu kitapta da geçen bazı terim ve kavramların açıklamaları, 'Ekler' bölümündeki sözlükte yer almaktadır.

kısaltmalar

AB: Avrupa Birliği

VGM: Vakıflar Genel Müdürlüğü

AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

READER'S GUIDE

The seized properties mentioned in the book have been numerized with an 'Immovable Asset Code' (TK) to make it easier to distinguish them; and this code is used to reference them both in the text and in the maps.

Every single one of the seized properties that have been identified within the scope of the study have been listed in the table in the 'Appendices' section of the book with their immovable asset codes, address information, and block/ lot numbers in current cadastral data. The properties that could be located have been marked on both historical and current maps with their immovable asset codes. Maps have been grouped by neighbourhood and a map index has been created to show these groups (see Page 195).

Immovable assets that have been seized and encountered ownership problems, have been classified according to who or which institution holds the current ownership (Treasury, Directorate General of Foundations, third parties, the foundation which is the genuine owner, etc.), each group has been assigned a separate colour, and this colour code has also been used in maps and graphs. Separate graphs have been prepared, according to the classification used for the maps, for the foundation the immovable asset is attached to, and for the borough the immovable asset is located in. To clearly present the statistical scale of the loss suffered by foundations, the ratio of the properties that have encountered ownership problems and those that have not has been presented together in graphs.

Sources for the photographs and other visual materials used in the book are listed in the 'Bibliography' section.

A short history of legislation and practices regarding foundations that belong to Armenians and other minority communities including the late period of the Ottoman State and the Republican period is included under the heading 'Chronology' in the 'Appendices' section.

abbreviations

EU: European Union

DGF: Directorate General of Foundations

ECHR: European Court of Human Rights

2012 BEYANNAMESİ

İSTANBUL ERMENİ VAKIFLARININ EL KONAN MÜLKLERİ

2012 DECLARATION

THE SEIZED PROPERTIES OF ARMENIAN FOUNDATIONS IN ISTANBUL

©Hrant Dink Vakfı Yayınları
Halaskargazi Cad. Sebat Apt.
No. 74/1 Osmanbey, Şişli
34371 İstanbul
(90) 212 240 33 65
(90) 212 240 33 94

2012 BEYANNAMESİ
İSTANBUL ERMENİ VAKIFLARININ EL KONAN MÜLKLERİ
2012 DECLARATION
THE SEIZED PROPERTIES OF ARMENIAN FOUNDATIONS IN ISTANBUL

Proje Ekibi
Project Team
MEHMET POLATEL
NORA MILDANOĞLU
ÖZGÜR LEMAN EREN
MEHMET ATILGAN

Yayıma Hazırlayan
Editor
ALTUĞ YILMAZ

Çeviri
Translation
ELİF KALAYCIOĞLU
NAZİM HİKMET RICHARD DİKBAŞ

Kitap Tasarımı
Book Design
SERA DİNK

Grafik Uygulama
Graphics Application
LORA BAYTAR

Kapak Fotoğrafı
Cover Photograph
BERGE ARABIAN
(Pervititch Haritası)

Renk Ayrımı ve Baskı
Color Separation and Printing
MAS MATBAACILIK A.Ş.
Hamidiye Mahallesi
Soğuksu Caddesi No:3
Kağıthane – İstanbul
(90) 212 294 10 00
Sertifika No: 12055

1. Baskı, İstanbul, Kasım 2012
1st Edition, İstanbul, November 2012

ISBN 978-605-86570-0-7

Bu proje Avrupa Birliği ve Açık Toplum Vakfı'nın katkılarıyla gerçekleşmiştir.
Bu yayında dile getirilen görüş ve düşünceler Hrant Dink Vakfı'na aittir
ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği ve Açık Toplum Vakfı'nın görüşlerini yansıtmamaktadır.

This project is funded by the European Union and the Open Society Foundation.
The contents of this publication are the sole responsibility of the Hrant Dink Foundation
and can in no way be taken to reflect the views of the European Union and the Open Society Foundation.

2012 BEYANNAMESİ

İSTANBUL ERMENİ VAKIFLARININ
EL KONAN MÜLKLERİ

2012 DECLARATION

THE SEIZED PROPERTIES
OF ARMENIAN FOUNDATIONS IN ISTANBUL

MEHMET POLATEL NORA MILDANOĞLU ÖZGÜR LEMAN EREN MEHMET ATILGAN

Hrant Dink Vakfı, Hrant Dink'in 2007'de gazetesi Agos'un önünde katledilmesinden sonra, benzer acıların yeniden yaşanmaması, onun daha adil ve özgür bir dünyaya yönelik hayallerini, dilini ve yüreğini yaşatmak amacıyla kuruldu. Etnik, dini, kültürel ve cinsel tüm farklılıklarıyla herkes için demokrasi ve insan hakları talebi, Vakfın temel ilkesidir.

Vakıf, ifade özgürlüğünün alabildiğine kullanıldığı, tüm farklılıkların teşvik edilip yaşandığı, yaşatıldığı ve çoğaltıldığı, geçmişe ve günümüze bakışımızda vicdanın ağır bastığı bir Türkiye ve dünya için çalışır. Hrant Dink Vakfı olarak 'uğruna yaşanması davamız', diyalog, barış ve empati kültürünün hâkim olduğu bir gelecektir.

Hrant Dink Foundation was established after the assassination of Hrant Dink in front of his newspaper Agos on January 19, 2007, in order to avoid similar pains and to continue Hrant Dink's legacy, his language and heart and his dream of a world that is more free and just. Democracy and human rights for everyone regardless of their ethnic, religious or cultural origin or gender is the Foundation's main principle.

The foundation works for a Turkey and a world, where freedom of expression is limitless and all differences are allowed, lived, appreciated and multiplied and conscience outweighs in the way we look at today and the past. As the Hrant Dink Foundation 'our cause worth living' is a future where a culture of dialogue, peace and empathy prevails.

*Bu kitapta anlatılan, taştan, betondan yapıların,
el konan binaların değil, etten kemikten insanların hikâyesidir.
Burada sözü edilen kurumlar, genci ihtiyarı, kadını erkeği,
zengini fakiriyle, bu topraklarda yaşayan insanların birlikte var ettikleri değerlerdi.
Haksızlığa konu olan mülkler, ibadethanelere, okullara, yetimhanelere, huzurevlerine,
yardım kuruluşlarına, bütün bir topluma can veren maddi kaynaklardı. Türkiye Ermenilerinin
toplumsal yaşantısı ve kültürü, bu ekonomik zemin üzerinde yükseliyordu.
Yok edilen bu yaşantının ve kültürün izleri, 'neden' ve 'nasıl' sorularıyla birlikte bu kitapta kayda geçsin;
benzer adaletsizlikler yarınlara taşınmasın diye...*

*It is not the story of structures made of stone or concrete, of seized buildings
that is told in this book, but the story of human beings, made of flesh and blood.
The institutions mentioned here were resources created through the concerted efforts of a people
who lived on these lands – young and old, women and men, rich and poor.
The properties subject to wrongdoing were material assets that provided a vital life force into temples,
schools, orphanages, retirement homes, aid agencies, and ultimately, an entire community.
They formed the economic bedrock upon which the social life and culture of Armenians in Turkey was built.
May this book record the remaining traces of this life and culture that has been destroyed,
providing responses to questions like 'why' and 'how';
so that similar injustices do not take place in the future...*

Hayatını adaletsizlik ve ayrımcılıkla mücadele ederek geçiren Avukat Diran Bakar, Türkiye'nin demokratikleşmesi ve tüm yurttaşların eşitliği için emek veren bir hak savunucusuydu. Azınlık vakıflarının el konan mülkleri hakkında pek çok vakfi temsilen yürüttüğü davalarla, devlet kaynaklı haksızlıkların giderilmesi için çalıştı. Baskıcı uygulamalar nedeniyle hakkını aramaktan çekinen, sessizleşen Ermeni toplumu içinde güçlü bir direnç noktası oluşturarak yeni bir yurttaş profili çizdi ve ufuk açıcı bir rol oynadı.

1938'de İstanbul Beykoz'da doğan Bakar, ilk, orta ve lise eğitimi Pangaltı Mihitryan Ermeni Okulu'nda tamamladı. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olduktan sonra, 1963'te askere gitti. Askerliği sırasında askeri hâkim olarak atandı ve Cumhuriyet tarihinde bu görevi yürüten ilk gayrimüslim oldu.

DİRAN BAKAR

(1938-2009)

Gençliğinde hâkim veya savcı olmayı hayal eden Bakar, daha sonra bu hayalinden vazgeçmek zorunda kaldı. Bir söyleşide, bunun nedenini şöyle açıklamıştı: "İki sebebi var. Birincisi, tayin etmeyeceklerdi. Başvursam belki tayin ederlerdi ama tayin etmezler diye başvurmam. İkincisi, 'Bana itimat etmeyen birilerine karşı nasıl hâkimlik yaparım?' dedim. Anadolu'nun şurasına bu-

rasına gidip görev yapacaksın, 'Gâvur hâkim geldi' diyecekler. Bunu düşündüm."

Bakar, azınlık vakıflarının mülkiyet sorunlarını her fırsatta dile getirerek, zaman içinde edindiği geniş deneyimi ve bilgi birikimini paylaşarak, bu tür sorunlardan haberdar olmayan kişilerin dikkatini çekti ve bu konuda mücadele edenlere yol gösterdi.

Agos'un kuruluşunda ilk adımları birlikte attığı Hrant Dink'e 2002'de verdiği bir röportajda dile getirdiği, "36 Beynamesi"ne yıllarımı vererek onunla boğuştu, o nedenle en ufak bir iyileştirmeyi dahi olumlu karşılıyorum" sözleri, Bakar'ın sorunun çözümüyle ilgili iyimserliğini ve bitmeyen enerjisini yansıtıyor.

Diran Bakar'ın, Ermeni vakıflarının mülkiyet sorunlarıyla ilgili olarak yürüttüğü davaların dosyaları, dava dilekçelerinde bıkmadan dile getirdiği hak arayışı gerekçeleri ve sorunu çözüme kavuşturma mücadelesinde gösterdiği hassasiyet, bu çalışmada yolumuzu aydınlattı ve soruna yaklaşımımızı büyük ölçüde belirledi. Bakar'ın, ailesi tarafından Hrant Dink Vakfı'na bağışlanan binlerce belgeden oluşan arşivinin tasnif çalışmaları halen sürüyor. Vakfımızın bünyesinde yer alacak olan, gelecekte tüm araştırmacılara açık bir kaynak olarak hizmet verecek.

Diran Bakar'ı saygıyla anıyor ve çalışmamızı kendisine ithaf etmeyi bir borç biliyoruz.

Advocate Diran Bakar, who struggled against injustice and discrimination all his life, was a champion of rights who worked for the democratization of Turkey and the equality of all its citizens. With the lawsuits he brought on behalf of numerous minority foundations regarding their appropriated properties, he strived towards the alleviation of injustices that stemmed from acts carried out by the state. In the Armenian community, which had come to shy away from standing up for its rights and had become increasingly silent because of oppressive policies, he formed a strong point of resistance; thus embodying the profile of a new type of citizen and playing a pioneering role.

Bakar was born in Beykoz, Istanbul, in 1938; and he completed his primary, secondary and high-school education at the Pangaltı Mihitryan Armenian School. After graduating from the Istanbul University Faculty of Law, he enlisted in the army in 1963. He was appointed military judge during his military service, becoming the first non-Muslim citizen in the history of the Republic to be appointed to the post.

Bakar dreamed of becoming a judge or a prosecutor in his youth, however, he later had to give up that dream. In one interview, he explained the reasons for this as follows: "There are two reasons. First, they would not have appointed me. If I had applied they might have appointed me, but I did not apply because I thought that they would not. And the second reason was, I asked myself, 'How can I act as a judge over people who have no trust in me?' Imagine travelling across Anatolia to discharge your duties, and the people saying, 'The infidel judge is here'. That was the concern that occurred to me."

By speaking out at every opportunity about the ownership problems of minority foundations and sharing his broad experience and extensive knowledge gained over time, Bakar attracted the attention of people who were not aware of this kind of problem, and showed the path forward to those who put up a struggle in this field.

In an interview he gave in 2002 to Hrant Dink, with whom they took the first steps in the founding of Agos, he stated, "I have grappled with the '36 Declaration for years, therefore I welcome even the slightest improvement," reflecting his optimism for a solution to the problem, and also his boundless energy.

The files of the cases Diran Bakar defended concerning the ownership problems of Armenian foundations, the bases for the arguments he tirelessly put forward in his statements of claim in search of justice and the sensitivity he displayed in his struggle to find a solution to the problem, illuminated our path during this work and greatly determined our approach to the issue. The classification work on Bakar's archive, which was donated by his family to the Hrant Dink Foundation, is ongoing. The Diran Bakar Archive will take its place within the body of our foundation, and will serve as an open source for all researchers in the future.

We commemorate Diran Bakar with great respect and consider it our natural duty to dedicate this work to his memory.

İÇİNDEKİLER

INDEX

- 12** İSTANBUL ERMENİ VAKIFLARI LİSTESİ
LIST OF ARMENIAN FOUNDATIONS IN ISTANBUL
- 16** HARİTALAR LİSTESİ
LIST OF MAPS
- 20** SUNUŞ
FOREWORD
Prof. Dr. Hüseyin Hatemi
- 22** GİRİŞ
INTRODUCTION
- 26** İMPARATORLUK'TAN CUMHURİYET'E
FROM EMPIRE TO REPUBLIC
- 28** Osmanlı hukukunda vakıf sistemi ve gayrimüslimler
The *vaqf* (foundations) system in Ottoman law and non-Muslims
- 48** Lozan'dan bugüne azınlık vakıfları
Minority foundations from the Treaty of Lausanne to date
- 84** Batı Trakya'daki Müslüman azınlık vakıflarının mülkiyet sorunları
Ownership problems of Muslim minority foundations in Western Thrace
- 106** EL KOYMA HİKÂYELERİ
STORIES OF UNLAWFUL PROPERTY SEIZURE
- 108** Bir mahalleden tek hamlede silinmek: Kalfayan Yetimhanesi binası
Wiped out from a district in a single stroke: The Kalfayan Orphanage building
- 118** Kendi mülkünde kiracı: Bomonti Mihitryan İlkokulu
Forced to pay rent in its own property: The Bomonti Mihitryan Primary School
- 124** Ortaköy'de el konan bir eğitim kurumu: Andonyan Ermeni Katolik Manastırı ve Mektebi
An educational institution seized in Ortaköy: The Andonyan Armenian Catholic Monastery and School
- 132** Uzun soluklu bir hukuk mücadelesi: Yedikule Surp Pırgiç Hastanesi ve İGS binası davası
A relentless legal battle: Yedikule Surp Pırgiç Hospital and the landmark case of the IGS building
- 144** Mazbutaya alınmış bir vakıf: Kasımpaşa Surp Hagop Kilisesi Vakfı
A foundation declared defunct: The Kasımpaşa Surp Hagop Church Foundation
- 150** Yok edilen 'Atlantis Uygarlığı': Tuzla Ermeni Çocuk Kampı
The destroyed 'Civilization of Atlantis': Armenian Children's Camp of Tuzla

174	ENVANTER: İSTANBUL ERMENİ VAKIFLARI VE EL KONAN MÜLKLERİ THE INVENTORY: ISTANBUL ARMENIAN FOUNDATIONS AND THEIR SEIZED PROPERTIES
176	Yönteme dair On methodology
182	İstanbul'daki Ermeni kurumlarına ve mülklerine genel bakış General overview of the Armenian institutions in Istanbul and their properties
182	Şehrin mekânsal ve demografik değişimi ekseninde Ermeniler Armenians in view of spatial and demographic change in the city
182	Kiliseler, okullar, hastaneler ve mezarlıklar Churches, schools, hospitals and cemeteries
192	Mülkiyet sorunuyla ilgili genel istatistikler General statistics about the ownership problem
196	İlçelere göre Ermeni vakıfları ve mülkleri Armenian foundations and their assets in Istanbul according to boroughs
196	Adalar (Princes' Islands)
206	Bakırköy
212	Beşiktaş
224	Beykoz
226	Beyoğlu
260	Eyüp
266	Fatih
302	Kadıköy
308	Kartal - Çekmeköy
312	Sarıyer
332	Şişli
344	Üsküdar
364	Zeytinburnu
376	SONUÇ: TESPİTLER VE ÖNERİLER CONCLUSION: ANALYSIS AND PROPOSALS
382	EKLER APPENDICES
384	EL KONAN MÜLKLER TABLOSU TABLE OF SEIZED PROPERTIES
408	KRONOLOJİ: GAYRİMÜSLİM VAKIFLARA DAİR HUKUKİ DÜZENLEMELER CHRONOLOGY: LEGAL REGULATIONS ABOUT NON-MUSLIM FOUNDATIONS
412	VAKIF TERİMLERİ
414	NOTLAR NOTES (424)
436	KAYNAKÇALAR BIBLIOGRAPHIES (442)
458	DİZİN INDEX (470)

İSTANBUL ERMENİ VAKIFLARI LİSTESİ

LIST OF ARMENIAN FOUNDATIONS IN ISTANBUL

Bu listede Apostolik, Katolik ve Protestan Ermenilerine ait toplam 53 vakıf ve bunlara ek olarak tespit edilen 1 adet mazbut vakıf vardır.

In this list, there are 53 Apostolic, Catholic and Evangelist Armenian Foundations and 1 foundation identified to be declared defunct.

Bakırköy Dzinunt Surp Asdvadzadzni Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı	206
Bakırköy Dzinunt Surp Asdvadzadzni Armenian Church and School Foundation	207
Balat Surp Hireşdagabed Ermeni Kilisesi, Khorenyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfı	266
Balat Surp Hireşdagabed Armenian Church, Khorenyan School and Cemetery Foundation	267
Beşiktaş Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi Vakfı	212
Beşiktaş Surp Asdvadzadzin Armenian Church Foundation	213
Beykoz Surp Nigoğayos Ermeni Kilisesi Vakfı	224
Beykoz Surp Nigoğayos Armenian Church Foundation	223
Beyoğlu Anarad Hıçutyun Ermeni Katolik Rahibeler Manastır ve Mektebi Vakfı	226
Beyoğlu Anarad Hıçutyun Armenian Catholic Nuns' Monastery and School Foundation	227
Beyoğlu Aynalıçeşme Ermeni Protestan Kilisesi Vakfı	234
Beyoğlu Aynalıçeşme Armenian Protestant Church Foundation	235
Beyoğlu Hovhannes Gümüşyan Vakfı	256
Beyoğlu Hovhannes Gümüşyan Foundation	257
Beyoğlu Surp Ğazar Ermeni Katolik Mihitaryan Mektep ve Manastırı Vakfı (Bomonti Ermeni Katolik İlköğretim Okulu)	236
Beyoğlu Surp Ğazar Armenian Catholic Mihitaryan School and Monastery Foundation (Bomonti Armenian Catholic Primary School)	237
Beyoğlu Üç Horan (Yerrortutyun) Ermeni Kilisesi Vakfı	238
Beyoğlu Üç Horan (Yerrortutyun) Armenian Church Foundation	239
Boyacıköy Surp Yerits Mangants Ermeni Kilisesi Vakfı	312
Boyacıköy Surp Yerits Mangants Armenian Church Foundation	315

Büyükdere Surp Hripsimyants Ermeni Kilisesi Vakfı	316
Büyükdere Surp Hripsimyants Armenian Church Foundation	321
Elmadağ Surp Agop Ermeni Hastanesi Vakfı	334
Elmadağ Surp Agop Armenian Hospital Foundation	335
Eyüp Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi, Arakelyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfı	260
Eyüp Surp Asdvadzadzin Armenian Church, Arakelyan School and Cemetery Foundation	261
Eyüp Surp Yeğya Ermeni Kilisesi Vakfı	264
Eyüp Surp Yeğya Armenian Church Foundation	265
Feriköy Surp Vartanants Ermeni Kilisesi Vakfı	332
Feriköy Surp Vartanants Armenian Church Foundation	333
Galata Surp Krikor Lusavoriç (Cercis) Ermeni Kilisesi Vakfı	246
Galata Surp Krikor Lusavoriç (Cercis) Armenian Church Foundation	247
Gedikpaşa Ermeni Protestan Kilisesi ve Mektebi Vakfı	272
Gedikpaşa Armenian Protestant Church and School Foundation	273
Gedikpaşa Surp Hovhannes Ermeni Kilisesi Vakfı	274
Gedikpaşa Surp Hovhannes Armenian Church Foundation	275
Halicioğlu Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi ve Kalfayan Yetimhanesi Vakfı	252
Halicioğlu Surp Asdvadzadzin Armenian Church and Kalfayan Orphanage Foundation	253
Hasköy Surp Isdepanos Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı	254
Hasköy Surp Isdepanos Armenian Church and School Foundation	255
Kadıköy Surp Takavor Ermeni Kilisesi, Aramyan Uncuyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfı	304
Kadıköy Surp Takavor Armenian Church, Aramyan Uncuyan School and Cemetery Foundation	305
Kandilli Surp Yergodasan Arakelots Ermeni Kilisesi Vakfı	344
Kandilli Surp Yergodasan Arakelots Armenian Church Foundation	345
Karaköy Surp Pırgiç Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı	256
Karaköy Surp Pırgiç Armenian Catholic Church Foundation	257
Kartal Surp Nişan Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı	308
Kartal Surp Nişan Armenian Church and School Foundation	309
Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi Vakfı	198
Kınalıada Surp Krikor Lusavoriç Armenian Church Foundation	199

Kocamustafapaşa Anarad Hığutyun Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı	278
Kocamustafapaşa Anarad Hığutyun Armenian Catholic Church Foundation	275
Kocamustafapaşa Surp Kevork Ermeni Kilisesi, Mektebi ve Mezarlığı Vakfı	278
Kocamustafapaşa Surp Kevork Armenian Church, School and Cemetery Foundation	275
Kumkapı Meryem Ana (Diratsular) Ermeni Kilisesi Vakfı	288
Kumkapı Meryem Ana (Diratsular) Armenian Church Foundation	289
Kumkapı Surp Asdvadzadzin Patriklik Kilisesi Vakfı	290
Kumkapı Surp Asdvadzadzin Patriarchate Church Foundation	291
Kumkapı Surp Harutyun Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı	296
Kumkapı Surp Harutyun Armenian Church and School Foundation	295
Kuruçeşme Yerevman Surp Haç Ermeni Kilisesi Vakfı	220
Kuruçeşme Yerevman Surp Haç Armenian Church Foundation	221
Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi Vakfı	344
Kuzguncuk Surp Krikor Lusavoriç Armenian Church Foundation	347
Narlıkapı Surp Hovhannes Ermeni Kilisesi Vakfı	298
Narlıkapı Surp Hovhannes Armenian Church Foundation	297
Ortaköy Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı	214
Ortaköy Surp Asdvadzadzin Armenian Church and School Foundation	213
Ortaköy Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı	218
Ortaköy Surp Krikor Lusavoriç Armenian Catholic Church Foundation	221
Pangaltı Ermeni Katolik Mihitaryan Manastır ve Mektebi Vakfı	334
Pangaltı Armenian Catholic Mihitaryan Monastery and School Foundation	335
Rumelihisarı Surp Santukht Ermeni Kilisesi Vakfı	320
Rumelihisarı Surp Santukht Armenian Church Foundation	321
Şişli Karagözyan Ermeni Yetimhanesi Vakfı	338
Şişli Karagözyan Armenian Orphanage Foundation	339
Topkapı Surp Nigoğayos Ermeni Kilisesi, Levon Vartuhyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfı	298
Topkapı Surp Nigoğayos Armenian Church, Levon Vartuhyan School and Cemetery Foundation	299
Üsküdar Surp Garabed Ermeni Kilisesi Vakfı	350
Üsküdar Surp Garabed Armenian Church Foundation	355

Üsküdar Surp Haç Ermeni Kilisesi Vakfı	356
Üsküdar Surp Haç Armenian Church Foundation	359
Üsküdar Surp Haç Tibrevank Ermeni Lisesi Vakfı	346
Üsküdar Surp Haç Tibrevank Armenian High-School Foundation	351
Yedikule Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Vakfı	364
Yedikule Surp Pırgıç Armenian Hospital Foundation	365
Yenikapı Surp Tateos Partoğimeos Ermeni Kilisesi ve Hayganuşyan Okulu Vakfı	302
Yenikapı Surp Tateos Partoğimeos Armenian Church and Hayganuşyan School Foundation	301
Yeniköy Küd Dıpo Surp Asdvadzadzni Ermeni Kilisesi Vakfı	328
Yeniköy Küd Dıpo Surp Asdvadzadzni Armenian Church Foundation	329
Yeşilköy Surp Isdepanos Ermeni Kilisesi, Mektebi ve Mezarlığı Vakfı	208
Yeşilköy Surp Isdepanos Armenian Church, School and Cemetery Foundation	209
APELOĞLU ANDON VAKFI HAYRATINDAN SAYILAN KİLİSE VAKIFLARI CHURCH FOUNDATIONS ENLISTED AS HAYRATS OF APELOĞLU ANDON FOUNDATION	
Beyoğlu Surp Asdvadzadzin Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı	236
Beyoğlu Surp Asdvadzadzin Armenian Catholic Church Foundation	235
Beyoğlu Surp Yerrortutyun Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı	238
Beyoğlu Surp Yerrortutyun Armenian Catholic Church Foundation	237
Büyükkada Surp Asdvadzadzin Verapokhum Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı	196
Büyükkada Surp Asdvadzadzin Verapokhum Armenian Catholic Church Foundation	197
Büyükdere Surp Boğos Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı	316
Büyükdere Surp Boğos Armenian Catholic Church Foundation	317
Kadıköy Surp Levon Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı	308
Kadıköy Surp Levon Armenian Catholic Church Foundation	309
Tarabya Surp Andon Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı	326
Tarabya Surp Andon Armenian Catholic Church Foundation	327
Yeniköy Surp Hovhannes Mıgırdiç Ermeni Katolik Kilisesi Vakfı	328
Yeniköy Surp Hovhannes Mıgırdiç Armenian Catholic Church Foundation	333
MAZBUT VAKIF FOUNDATION DECLARED DEFUNCT	
Kasımpaşa Surp Hagop Ermeni Kilisesi Vakfı	144
Kasımpaşa Surp Hagop Armenian Church Foundation	145

HARİTALAR LİSTESİ

LIST OF MAPS

Harita 1. İstanbul'un kentsel gelişimi ve Ermeni vakıf mülklerinin konumları Map 1. The urban development of Istanbul and the locations of the properties of the Armenian foundations	184
Harita 2. İstanbul'daki Ermeni kiliseleri Map 2. Armenian churches in Istanbul	187
Harita 3. İstanbul'daki Ermeni okulları ve hastaneleri Map 3. Armenian schools and hospitals in Istanbul	188
Harita 4. İstanbul'daki Ermeni mezarlıkları Map 4. Armenian cemeteries in Istanbul	191
Harita 5. Mülklerin gösterildiği haritaların İstanbul genelindeki konumu, harita indeksi Map 5. The position of the maps indicating the location of properties on a general map of Istanbul, map index	195
Harita 6. Ermeni vakıflarının Büyükkada'daki mülkleri Map 6. The properties of the Armenian foundations on Büyükkada	202
Harita 7. Ermeni vakıflarının Kınalıada'daki mülkleri Map 7. The properties of the Armenian foundations on Kınalıada	205
Harita 8. Ermeni vakıflarının Bakırköy'deki mülkleri Map 8. The properties of the Armenian foundations in Bakırköy	210
Harita 9. Yeşilköy Surp İsdepanos Ermeni Kilisesi, Mektebi ve Mezarlığı Vakfı'nın Yeşilköy'deki mülkleri Map 9. The properties of the Yeşilköy Surp İsdepanos Armenian Church, School and Cemetery Foundation in Yeşilköy	211
Harita 10. Ermeni vakıflarının Beşiktaş'taki mülkleri Map 10. The properties of the Armenian foundations in Beşiktaş	216
Harita 11. Ermeni vakıflarının Ortaköy'deki mülkleri Map 11. The properties of the Armenian foundations in Ortaköy	217
Harita 12. Ermeni vakıflarının Kuruçeşme ve Arnavutköy'deki mülkleri Map 12. The properties of the Armenian foundations in Kuruçeşme and Arnavutköy	222
Harita 13. Beykoz Surp Nigoğayos Ermeni Kilisesi Vakfı'nın Beykoz'daki mülkleri Map 13. The properties of the Beykoz Surp Nigoğayos Armenian Church Foundation in Beykoz	225

Harita 14. Ermeni vakıflarının Beyoğlu'nun merkezindeki mülkleri Map 14. The properties of the Armenian foundations in the centre of Beyoğlu	228
Harita 15. Ermeni vakıflarının Beyoğlu-Tünel bölgesindeki mülkleri Map 15. The properties of the Armenian foundations in the Beyoğlu-Tünel area	229
Harita 16. Ermeni vakıflarının Beyoğlu-Karaköy bölgesindeki mülkleri Map 16. The properties of the Armenian foundations in the Beyoğlu-Karaköy area	232
Harita 17. Ermeni vakıflarının Beyoğlu-Sütlüce'deki mülkleri Map 17. The properties of the Armenian foundations in the Beyoğlu-Sütlüce area	250
Harita 18. Ermeni vakıflarının Silahtarağa ve Karaağaç'taki mülkleri Map 18. The properties of the Armenian foundations in Silahtarağa and Karaağaç	251
Harita 19. Ermeni vakıflarının Beyoğlu'ndaki Keçeci Piri, Camiikebir ve Kasımpaşa semtlerindeki mülkleri Map 19. The properties of the Armenian foundations in the Keçeci Piri, Camiikebir and Kasımpaşa districts of Beyoğlu	258
Harita 20. Eyüp Surp Asdvadzadzin Ermeni Kilisesi Vakfı'nın Eyüp-İslambey'deki mülkleri Map 20. The properties of the Eyüp Surp Asdvadzadzin Armenian Church Foundation in the Islambey neighbourhood of Eyüp	262
Harita 21. Ermeni vakıflarının Eyüp-Nişanca'daki mülkleri Map 21. The properties of the Armenian foundations in Eyüp-Nişanca	263
Harita 22. Ermeni vakıflarının Fatih-Balat'taki mülkleri Map 22. The properties of the Armenian foundations in Fatih-Balat	270
Harita 23. Ermeni vakıflarının Fatih-Topkapı'daki mülkleri Map 23. The properties of the Armenian foundations in Fatih-Topkapı	271
Harita 24. Ermeni vakıflarının Kumkapı ve Gedikpaşa'daki mülkleri Map 24. The properties of the Armenian foundations in Kumkapı and Gedikpaşa	276
Harita 25. Gedikpaşa Ermeni Protestan Kilisesi ve Mektebi Vakfı'nın Tuzla'daki el konan çocuk Kampı Map 25. The seized Tuzla Children's Camp of the Gedikpaşa Armenian Protestant Church and School Foundation	277
Harita 26. Zemini Sulu Manastır Vakfı'na ait olan bölgenin tahmini gösterimi Map 26. Approximate depiction of the area that is owned by the Sulu Manastır Foundation	280
Harita 27. Ermeni vakıflarının Kocamustafapaşa'daki mülkleri Map 27. The properties of the Armenian foundations in Kocamustafapaşa	281
Harita 28. Kocamustafapaşa Surp Kevork Ermeni Kilisesi, Mektebi ve Mezarlığı Vakfı'nın Seyyid Ömer Mahallesi'nde, 'Altımermer' olarak bilinen semtteki mülkleri Map 28. The properties of the Kocamustafapaşa Surp Kevork Armenian Church, School and Cemetery Foundation in the 'Altımermer' district of the Seyyid Ömer neighbourhood	284

Harita 29. Ermeni vakıflarının Fatih ilçesinde Unkapanı ve Zeyrek civarındaki mülkleri Map 29. The properties of the Armenian foundations in Unkapanı and Zeyrek in Fatih	285
Harita 30. Ermeni vakıflarının Kapalıçarşı ve civarındaki mülkleri Map 30. The properties of the Armenian foundations in the Grand Bazaar and the surrounding area	287
Harita 31. Ermeni vakıflarının Eminönü'ndeki mülkleri Map 31. The properties of the Armenian foundations in Eminönü	294
Harita 32. Ermeni vakıflarının Kadıköy'deki mülkleri Map 32. The properties of the Armenian foundations in Kadıköy	306
Harita 33. Ermeni vakıflarının Kadıköy'ün üç farklı bölgesindeki mülkleri Map 33. The properties of the Armenian foundations in three different areas of Kadıköy	307
Harita 34. Kartal Surp Nişan Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı'nın Kartal'daki mülkleri Map 34. The properties of the Kartal Surp Nişan Armenian Church and School Foundation in Kartal	310
Harita 35. Kartal Surp Nişan Ermeni Kilisesi ve Mektebi Vakfı'nın Çekmeköy-Alemdağ'daki mülkleri Map 35. The properties of the Kartal Surp Nişan Armenian Church and School Foundation in Çekmeköy-Alemdağ	311
Harita 36. Boyacıköy Surp Yerits Mangants Ermeni Kilisesi Vakfı'nın Sarıyer-Boyacıköy'deki mülkleri Map 36. The properties of the Boyacıköy Surp Yerits Mangants Armenian Church Foundation in Sarıyer-Boyacıköy	318
Harita 37. Ermeni vakıflarının Sarıyer-Büyükdere'deki mülkleri Map 37. The properties of the Armenian foundations in Büyükdere	319
Harita 38. Ermeni vakıflarının Sarıyer-Büyükdere, Yeni Mahalle'deki mülkleri Map 38. The properties of the Armenian foundations in Sarıyer-Büyükdere, Yeni Mahalle	322
Harita 39. Rumelihisarı Surp Santukht Ermeni Kilisesi Vakfı'nın Sarıyer-Rumelihisarı'ndaki mülkleri Map 39. The properties of the Rumelihisarı Surp Santukht Armenian Church Foundation in Sarıyer-Rumelihisarı	323
Harita 40. Ermeni vakıflarının Sarıyer-Tarabya'daki mülkleri Map 40. The properties of the Armenian foundations in Sarıyer-Tarabya	324
Harita 41. Yeniköy Küd Dıpo Surp Asdvadzadzni Ermeni Kilisesi Vakfı'nın Yeniköy ve İstinye'deki mülkleri Map 41. The properties of the Yeniköy Küd Dıpo Surp Asdvadzadzni Armenian Church Foundation in Yeniköy and İstinye	325
Harita 42. Ermeni vakıflarının Yeniköy'deki mülkleri Map 42. The properties of the Armenian foundations in Yeniköy	330

Harita 43. Ermeni vakıflarının Şişli-Pangaltı ve Kurtuluş'taki mülkleri Map 43. The properties of the Armenian foundations in Şişli-Pangaltı and Kurtuluş	331
Harita 44. Ermeni vakıflarının Şişli'deki mülkleri Map 44. The properties of the Armenian foundations in Şişli	341
Harita 45. Ermeni vakıflarının Kandilli'deki mülkleri Map 45. The properties of the Armenian foundations in Kandilli	342
Harita 46. Ermeni vakıflarının Kuzguncuk ve İcadiye'deki mülkleri Map 46. The properties of the Armenian foundations in Kuzguncuk and İcadiye	348
Harita 47. 'Vankın Bağı' olarak anılan bölgenin, çeşitli kaynaklarda geçen sınırlarının tahmini gösterimi Map 47. The approximate borders as mentioned in various sources of the area referred to as 'Vankın Bağı' (Vineyard of the Monastery)	349
Harita 48. Ermeni vakıflarının Üsküdar-Selamsız'daki mülkleri Map 48. The properties of the Armenian foundations in Üsküdar-Selamsız	360
Harita 49. Ermeni vakıflarının Üsküdar merkezdeki mülkleri Map 49. The properties of the Armenian foundations in the centre of Üsküdar	361
Harita 50. Ermeni vakıflarının Üsküdar'ın dört farklı bölgesindeki mülkleri Map 50. The properties of the Armenian foundations in four different areas of Üsküdar	362
Harita 51. Ermeni vakıflarının Zeytinburnu'ndaki mülkleri Map 51. The properties of the Armenian foundations in Zeytinburnu	363

SUNUŞ

Evrensel Tabii Hukuk ilkelerinin temel kaynağı, Yaradılış'ın hikmeti olan sevgidir. Her insana, hiç istisnasız, 'eşit insan onuru' verilmiştir. Bu insan onuruna bağlı olarak, istisnasız her insanın adalet devleti (Hukuk Devleti) içinde yaşaması, hem ihtiyacı, hem de insan hakkıdır.

Devlet Düzeni, bireye 'inancına göre yaşama özgürlüğü'nü, insan haklarını daha üst seviyelerde gerçekleştirebilmek için bir araya gelme, kişi topluluğu veya vakıf türünden tüzel kişilik kurma özgürlüğünü tanımalı, bu hak ve özgürlüklerin tek sınırlama gerekçesi de, Dürüstlük İlkesi'nin alt ilkesi olan 'kimseye zarar vermeme' ilkesi olmalıdır.

Osmanlı döneminde Hıristiyanlara ve Musevilere, bu özgürlükler 'ideal' düzeyde olmasa bile çağına göre nispeten daha iyi bir düzeyde tanınmıştır. Ancak, 20. yüzyıl başlarında, faşist uygulamaların Batı'da da yoğunluk kazanmasına yol açacak şoven emperyalist düşünce, maalesef çok acı sonuçlar doğurmuştur. Birinci Dünya Savaşı, Mütareke ve Milli Mücadele'den sonra Lozan Antlaşması "Müslüman olmayan vatandaşlar"ın müktesep hakları ve ileride eşit vatandaş sayılmaları için yeterli bir düzenleme getirmiş ise de, faşist akımlar Batı'da güçlendiği için Cumhuriyet döneminin yönetimini dolaylı olarak etkilemiş ve Lozan Antlaşması'na tam uygun olduğu söylenemeyecek olan bir uygulama, 1935 Vakıflar Kanunu'ndan da önce kendini göstermeye başlamış, Vakıflar Kanunu da 'cemaat vakıfları'nı bir tür vesayet altına almıştır. Doğrudan vakıf konusuyla ilgili olmasa bile, bu dönemin acı bir hatırası da Varlık Vergisi uygulamasıdır.

Demokrat Parti iktidarında başlangıçta ve hukuken iyiye doğru bir gelişme görülmüş ise de, 6-7 Eylül olayları maalesef bu döneme gölgesini düşürmüştür.

1960'tan sonraki dönemde, bu alanda, demokratik Hukuk Devleti ilkeleriyle bağdaşmayan kötü bir uygulama yerleşerek, 'cemaat vakıflarının taşınmaz edinme ehliyetleri' –hukuken asla savunulamaz biçimde– vakfiyeleriyle, vakfiyeleri olmadığı için yine hukuk dışı bir varsayım kabul edilerek, 1936 beyannameleriyle sınırlı sayılmış; ayrıntılarını bu incelemede göreceğimiz gibi, sonuçta taşınmaz edinme ehliyetleri yok sayılmıştır. Oysa, bu uygulama ve temelindeki düşünce de, Medeni Hukuk'un tüzel kişilerin hak ehliyetini düzenleyen kurallarına tamamen aykırıdır.

'Avrupa'ya uyum kanunları'nın öncesinde, hukuken bütünü akıl almaz ve inanılmaz bir uygulama başlatılmış; bu

yanlış içtihatla, cemaat vakıfları tarafından miras, vasiyet, satın alma veya bağışlama dolayısıyla kazanılan taşınmazlar için Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından dava açılarak, bunlar da cemaat vakıflarının elinden alınmıştır.

Uyum kanunları da bu haksızlıklara çözüm getirmediği gibi, cemaat vakıflarının taşınmaz edinmelerini, bazılarının resmen var olup olmadıkları dahi tereddütlü olan güvenlik kuruluşlarının iznine bağlamıştır.

AK Parti iktidarı döneminde çıkarılan yeni Vakıflar Kanunu, ilerisi için nispeten iyi düzenlemeler getirmiş ise de, eski dönemlerin yol açtığı haksızlıkları telafi etmeyip, 'oldu-bitti' saymıştır.

Nihayet 2011'de bir kanun hükmünde kararname ile Vakıflar Kanunu'na getirilen Ek 11. madde, gasp edilen taşınmazların iadesi veya hiç değilse giderim ödenmesi bakımından yine nispeten ileri bir adım olmuştur.

Ancak, Lozan Antlaşması'nın özü ve Tapu Kanunu'nun 3. maddesi gereğince 'kanuni tahvil' yoluyla 'cemaat vakfı' sayılmaları gereken Katolik vakıflarının 'yabancı' sayılmaları ve vakıf tüzel kişiliğinden yoksun 'tarikat' oldukları için de tüzel kişilikten yoksun olduklarının iddia edilmesi dolayısıyla, Katolik vakıflarının maruz kaldığı ve vahim boyutlara varmış olan haksızlıklar telafi edilmiş değildir.

Heybeliada Ruhban Okulu sorunu, patrikhanelerin tüzel kişiliği sorunu gibi sorunlar devam etmektedir.

Sunuşunu yazmaktan 'hazz' aldığım bu inceleme, umarım ki Hukuk Devleti hedefine yolculuğun sürdürülmesini teşvik edecektir.

Bütün emeği geçenlere "Sa'yniz meşkûr olsun!" derken, özellikle 'sevgili Hrant'ımızın kızı, sevgili Delal Dink Koptaş'ı, yine sevgili Ar. Gör. Mehmet Polatel'i ve tüm araştırma ekibini tebrik ediyorum.

PROF. DR. HÜSEYİN HATEMİ

GİRİŞ

İstanbul'daki Ermeni vakıflarının devlet uygulamaları nedeniyle yaşadığı mülkiyet sorunlarını ele alan bu çalışma, Hrant Dink Vakfı'nın, Mart 2011 ile Ekim 2012 arasında yürüttüğü bir araştırmanın ürünüdür. Elinizdeki kitap, sorunu tarihsel ve hukuki yönleriyle ele alıp, İstanbul'daki Ermeni vakıflarının el konan taşınmazlarının kapsamlı bir envanterini çıkararak, istatistiksel analizler sunarak ve meselenin insani-sosyal boyutunu ortaya koyarak, onlarca yıldır yaşanan hak gaspının resmini çizmeyi amaçlıyor. Bu yolla, Türkiye toplumunun, sorunun sadece 'mal-mülk talebi' olmadığını, kültürel varlığın sürdürülebilirliği sorunu olduğunu anlamasını ve ülkede demokratik hakların tesisi yönünde katkı sunmayı hedefliyor.

Bu çalışmada, sorunu, tüm Türkiye'yi ve ülkedeki tüm azınlık toplumlarını kapsayacak şekilde incelemek mümkün olmadı. Bilindiği gibi, söz konusu sorun ne sadece İstanbul'la, ne de Ermenilerle sınırlıdır. Resmin tamamını görebilmek için tüm Türkiye coğrafyasını ve azınlık gruplarını kapsayacak çalışmalara ihtiyaç olduğu aşikârdır. Ancak, buradan çıkan sonuçların, Türkiye'deki azınlık toplumlarının hepsinin karşı karşıya kaldığı durumu büyük ölçüde yansıttığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Osmanlı döneminden günümüze kadar varlıklarını sürdüren cemaat vakıfları, gayrimüslim toplumların dini, kültürel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan kilise, sinagog, okul ve hastanelerin faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için büyük önem taşır. Devletin maddi destek vermediği bu vakıfların hayratlarının yegâne geçim kaynağı, sahip oldukları mülklerin akarlarıdır. Yıllardır yaşanan sorunlar, kaybedilen veya kullanılmayan mülkler sebebiyle, vakıfların tamamına yakını, faaliyetlerini bütçe açığıyla sürdürüyor. Bu açıklar, azınlık topluluklarının kendi bünyeleri içinde toplamaya çalıştıkları bağışlarla kapatılıyor. Genel kanının aksine, azınlık vakıfları taşınmaz zengini değildir. Tasarrufunda hiçbir taşınmaz bulunmayan Ermeni vakıfları da vardır. Genellikle Ermeni nüfusu az ya da zaman içinde azalmış olan semtlerde bulunan bu vakıfların, ayakta kalabilmeleri için, diğer vakıflar tarafından desteklenmesi bir mecburiyet haline gelmiştir. Fakat unutulmamalı ki, bir vakfın diğer bir vakfa yardımda bulunması bile, ancak 2008'de yapılan yasal değişiklikten sonra mümkün olmuştur.

Ermeni toplumu, geçmişin acı deneyimleri ve bir kısmı halen devam eden ayrımcı politikaları nedeniyle, elinde

kalanları da kaybetme korkusuyla, karşılaştığı sorunları dile getirmekten çekinir hale gelmiş ve gittikçe sessizleşmiştir. Kültürel ve sosyal varlığın devam edebilmesi için büyük önem taşıyan Ermeni vakıflarının yaşadıkları mülkiyet sorununun boyutunu ortaya koymanın, hem Türkiye Ermenilerini, birer vatandaş olarak sorunlarını tartışmaya ve hak talebinde bulunmaya teşvik edeceğine, hem de konuyla ilgili yeterince bilgi sahibi olmayan Türkiye kamuoyunda bu konuda bir duyarlılık oluşturacağına inanıyoruz.

Araştırmamızda başlangıç noktamız Hrant Dink'in, Agos'un, Avukat Diran Bakar'ın ve Ermeni vakıflarının arşivleri oldu. Bu arşivlerde yer alan binlerce belge dijital ortama aktarıldı. Tasnifleme çalışmaları halen devam ediyor. Başta, 2001 yılında İstanbul Ermeni Patrikliği bünyesinde kurulan Ortak Emlak Komisyonu'nun çalışmaları olmak üzere, önceki araştırmalardan, tarihi haritalar ve kitaplardan da yararlanarak, konu hakkında araştırma yapanların kullanabileceği, –bu kitabın envanter bölümünün de temelini oluşturan– bir veritabanı hazırladık.

Hak talebinde bulunabilmenin öncelikli koşullarından biri, bilginin varlığıdır. Yaşanan sorun hakkında tam anlamıyla bilgi sahibi olmadan sağlıklı bir hak arayışı yürütülmesi mümkün değildir. Çalışmamız sırasında bilgiye erişimde türlü zorluklar ve engellerle karşılaştık. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında cevap almaya çalıştığımız soruların bazıları, ilgili devlet kurumları tarafından kısmen cevaplandı; bazı konularda ise cevap alınamadı. Bu alanda çalışmak isteyenler için devlet arşivlerinin açık olduğunu söylemek henüz mümkün değil. Sırf bu engelleyici tutum bile, kamu kurumlarının meseleye hâlâ bir 'devlet güvenliği' perspektifiyle baktığını gösteriyor.

Diğer taraftan, yaşadıkları mülkiyet sorunlarını gündeme getirmek istediğimiz vakıf yönetimlerinin de sadece bir kısmı arşivlerini açtılar. İletişime geçtiğimiz bazı yöneticiler, mülkiyet sorunu yaşamış veya yaşamamış, hiçbir taşınmazla ilgili bilgi paylaşımında bulunmadı. Bu durum, şüphesiz, bilginin iktidar sağlayan bir unsura dönüşmesi ve yöneticilerin, görevlerinin gereğini unutarak, topluma hesap verme sorumluluğundan kaçmalarıyla yakından ilgilidir.

Son yüzyılda, birbirini takip eden vakıf yönetimleri arasında sağlıklı bir bilgi akışı olmaması da zaman içinde bilginin kaybolmasıyla sonuçlanmıştır. En sık karşılaşılan durumlardan biri, geçmiş yıllarda el konan vakıf taşınmazlarına ait en basit adres bilgilerinin dahi mevcut vakıf yönetimlerinde bulunmamasıdır. El konan taşınmazların hukuki yollarla geri alınamayacağına dair güçlü kanı, söz konusu taşınmazlara ait bilgilerin aktarılmasını vakıf yöneticilerinin gözünde gereksiz kılmıştır. Vakıf yönetimleri arasında bilgi akışını engelleyen bir diğer etken ise, rakip bir yönetim kurulunun seçimle göreve gelmesi sonucu, önceki yönetimin elindeki bilgileri yeni yönetimle paylaşmamasıdır. Arşivlemeye gereken önemin verilmemesi, belgelerin kopyalanmadan üçüncü

kişilere verilmesi ve arşivlerin bir kısmının yanması da, taşınmazlara ilişkin bilgilerin kaybolmasına neden olmuştur. Her şeye rağmen, çeşitli kaynaklardan elde ettiğimiz verileri bir araya getiren bu çalışma, İstanbul'daki Ermeni vakıflarının mülkiyet durumu hakkında, mevcut koşullar altında olabilecek en ayrıntılı bilançoğu çıkartmaktadır. Burada ortaya konan tablonun, sözünü ettiğimiz bilgi akışına ve Türkiye toplumunun şeffaflaşmasına katkıda bulunacağını umuyoruz.

Kitabın ilk bölümünde, azınlık vakıflarının gayrimüslimlerin yaşantısındaki yerini, tarihçelerini, tüzel kişilik tartışmalarının yanı sıra, devletin siyasi gelişmelere paralel olarak attığı çeşitli adımları, örnek yargı kararları ve uygulamalarıyla ortaya koymaya çalıştık. Ayrıca, Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde son dönemde yapılan iyileştirmeleri ve mevcut eksiklikleri tartıştık.

Pek çok mahkeme kararının gerekçesinde de görüldüğü gibi, Türkiye'de vakıf mülklerine yönelik ayrımcı politikalar çoğu zaman Yunanistan'daki Müslümanların durumu ve mütakabiliyet ilkesi öne sürülerek meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Çalışmamız kapsamında, Batı Trakya'daki Müslüman vakıfları ve sivil toplum örgütlerinin temsilcilerini ziyaret ettik; bu görüşmeler sonucunda elde ettiğimiz bilgilere de ayrı bir başlık altında yer verdik. Bu bölüm, Türkiye'deki Müslüman olmayan azınlıklar gibi, Yunanistan'daki Müslüman azınlıkların da vatandaşı oldukları ülkede iç güvenlik açısından potansiyel tehdit oluşturan 'yabancılar' olarak algılandıklarını açıkça ortaya koymaktadır. Batı Trakya'daki Müslüman vakıflarının yaşadıkları sorunlarla ilgili bilgi edinmek, hem ülkemizdeki azınlık vakıflarının sorunlarını daha iyi anlamayı sağlayacaktır, hem de benzer mağduriyetler yaşayan ancak milliyetçi ideolojiler elinde birbirlerine karşı koz olarak kullanılan, Türkiye'deki ve Batı Trakya'daki azınlıkların, sürdürdükleri insan hakları mücadelesinde ortaklaşmalarının ve dayanışmalarının kapılarını açacaktır.

İkinci bölümde, yaşanmış beş el koyma olayını derinlemesine inceledik. Bunlar, Boğaziçi Köprüsü'nün yapım aşamasında Halicioğlu Mahallesi'nden Kalfayan kurumlarının tümüyle yok oluşu; kendi satın aldıkları mülkte halen kiracı olarak eğitime devam eden Bomonti Mihitryan İlkokulu'nun hikâyesi; Ermeni toplumunda nadir rastlanan hukuk mücadelelerine bir örnek olarak İstiklal Caddesi'ndeki bir binanın geri alınma süreci; mazbutaya alınarak tasarrufu tamamıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne geçmiş olan Kasımpaşa Surp Hagop Kilisesi Vakfı ve Ortaköy'de kederine terk edilmiş tarihi Andonyan Manastırı'nın hikâyesidir. Türkiye kamuoyunda, Ermeni vakıflarının mülkiyet sorunu dendiğinde akla ilk gelen örnek olan Tuzla Çocuk Kampı'na el konmasının hikâyesine de bu bölümde yer verdik.

Kitabın üçüncü ve son bölümünde ise, İstanbul'daki, Apostolik, Katolik ve Protestan Ermeni toplumlarına ait toplam 53 vakfın kısa tarihçeleri ve tespit edebildiğimiz el konan mülkleri hakkında detaylı bilgi ve istatistikler yer alıyor. Bu

bölümde, vakıfların hayrat ve akarları da, ilçe ve kimi zaman da semtler bazında hazırlanan haritalar üzerinde gösterildi.

İstanbul'daki Ermeni vakıflarının yaşadığı mülkiyet sorununa ilişkin, mevcut en kapsamlı çalışma ve envanteri içermekle birlikte, bu kitabın konuyla ilgili son noktayı koyduğunu söylemek mümkün değildir. Arşivler gün ışığına çıkıp bilgiler paylaşıldıkça tablo netleşecektir. Ayrıca, burada bahsi geçen taşınmazlardan pek çoğunun iadesi için vakıfların açtığı davalar devam etmekte, dolayısıyla bahsi geçen taşınmazların mülkiyet durumları sürekli olarak değişmektedir. Çalışmamızı yürüttüğümüz döneme denk gelen Ağustos 2011'de yürürlüğe giren 651 sayılı kanun hükmünde kararname kapsamında, azınlık vakıfları, el konan taşınmazlarının iadesi için başvurularında bulunmuştur. Başvuruların bazıları Eylül 2012 itibarıyla henüz sonuçlanmamıştır. Yürütülen çalışmanın için hazırlanan internet sitesinde (www.istanbulermenivakiflari.org), bu konudaki gelişmeler paralelinde, düzenli olarak güncellemeler yapılacaktır. Bu sitede, İstanbul'daki Ermeni vakıflarının mülkiyet sorunu yaşamış tüm mülkleri bir harita üzerinde, hikâyeleri ve haklarında ki somut bilgilerle birlikte sunulacaktır. Azınlık vakıflarının mülkiyet sorunları tamamen çözülmediği, vakıfların hukuk mücadelesi devam ettiği ve gayrimüslimlere karşı olan zihniyet değişmediği sürece, konuyla ilgili son noktayı koymak mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla, bu çalışma, bu yolda atılan adımlardan biri olarak değerlendirilebilir.

Devlet, azınlık vakıflarının mülkiyet sorunlarının çözümüne yönelik olarak, son dönemlerde yetersiz de olsa bazı adımlar atmış, bunun sonucunda el konan taşınmazların bir kısmı vakıflara iade edilmiştir ve bazılarının da kısa vadede iade edilmesi beklenmektedir. Bu süreçte, Ermeni toplumunu da yeni sorumluluklar bekliyor. Taşınmazların yöneticiler tarafından korunması ve doğru değerlendirilmesi; vakıflar arasında koordinasyon sağlanması ve tüm vakıfların, dolayısıyla tüm Ermeni toplumunun dini, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanması; vakıfların buldukları semtlerde tüm semt sakinlerinin yararının gözetilerek sosyal projeler geliştirilmesi; yönetimleri kontrol edecek demokratik ve bağımsız denetim mekanizmalarının kurulması; vakıfların birer sivil toplum kuruluşu anlayışıyla şeffaf, hesap verebilir kurumlar olarak çalışması, söz konusu kurumların 'vakıf' amacına uygun bir şekilde işlemesi anlamına gelecek, böylece Türkiye'de Ermeni kültürünün ve yaşantısının devamlılığı sağlam bir güvenceye kavuşacaktır.

Son olarak, mesele sadece mülklerin iadesi meselesi değil, tarihimizin bu boyutunun anlaşılması ve bundan sonraki nesillere aktarılması meselesidir. Bu ülkenin kadim halklarını ötekileştiren, onları halen eşit vatandaş olarak görmeyen zihniyetle yüzleşmedikçe, Türkiye'nin demokratikleşme çabaları güdük kalacaktır. Bu çalışmanın, bu yüzleşme ve dönüşüme katkı sunması dileğiyle...